

HISTORIA FACULTATIS IURIDICAE

III.

A borítón a későbbi neves római jogász, dr. Visky Károly kormányzógyűlés jogászdoktorrá avatásán, 1933-ban készült kép látható

A kép eredetije megtalálható a Debreceni Egyetem Kézirattárában.

A DEBRECENI TUDOMÁNYEGYETEM
JOGTANÁRAI

(1914-1949)

II.

Szerkesztette:

P. Szabó Béla

Madai Sándor és Megyaszi Georgina
közreműködésével

DEBRECEN

2006

VARGA NORBERT

ULLEIN-REVICZKY ANTAL

1894-1955

NEMZETKÖZI JOG

I. ÉLETE

Ullein-Reviczky Antal, a neves jogász 1894. november 8-án született Sopronban.¹ Az édesapa jeles építómesternek számított. Számos iskolát, lakóépületet és középületet épített. Ullein a soproni Szent Benedek-rendi Szent Asztrik Katolikus Főgimnáziumba járt.² Felsőfokú tanulmányait a Mária Terézia által alapított bécsi konzuli akadémián végezte el. A debreceni Magyar Királyi Tisza István Tudományegyetem jogi karának 1927. október 4-én tartott rendkívüli tanácsülésén a dékán (Marton Géza) előadta, hogy Ullein-Reviczky Antal párizsi követségi titkár a karhoz beadott indítványban kéri, hogy számítsák be a bécsi konzuli akadémián végzett tanulmányait.³ Ezt a vallás és közoktatási miniszterhez intézett levelében is indítványozta.⁴ A kar dékánja kérte a tanács tagjait, hogy járuljanak hozzá a „*jogi tanfolyam rövidebb idő alatt*”⁵ történő elvégzéséhez. A tanács megengedte, hogy a „*fohymodó egy-egy félév hallgatása után alapvizsgálatra jelentkezékek, ha a megfelelő félévekben az előírt alapvizsgálati tárgyakat lehallgatta.*”⁶ Az engedély értelmében

¹ ULLEIN-REVICZKY Antal emléktábla avarás. A beszédet MOLNÁR László történész mondta. Sopronban az Erzsébet utca 13. szám alatt emléktáblát avattak tiszteletére (2001. december 13.) Az emléktáblán a következő felirat olvasható: „Ebben a házban lakott ifjú éveiben ULLEIN-REVICZKY Antal (1894-1955) politikus, egyetemi tanár, a soproni népszavazás előkészítő diplomatája, a második világháborúban töretlen energiájú munkaadója annak, hogy hazánk kiújíjon az emberiségellenes hatalmak kényszerű szorításából.” Forrás: <http://cyberpress.sopron.hu/article.php?id=4592>; PRITZ Pál, *Magyar diplomácia a két háború között*, Budapest, 1995, 94.

² ULLEIN-REVICZKY Antal, *Német háború-orosz béke*, Budapest, 1993, 394.

³ MUDRÁK József, *Debreceni jogászfelügyelőből stockholmi nagykövet: Ullein-Reviczky Antal*, Egyetemi Élet, 58. sz.

⁴ *Kari-Jegyzőkönyv* az 1925. október 22-én tartott ülésről 71. sz., (57/1925-26 sz.)

⁵ *Kari-Jegyzőkönyv* az 1927., október 4-én tartott ülésről 77. sz.

⁶ *Uo.*, 77. sz.

az első alapvizsgát egy félév elvégzését követően 1926. január 20-án, a másodikat szeptember 3-án szerezte meg kitüntetéssel. A harmadik alapvizsgát szintén hasonló eredménnyel zárta 1927. január 19-én. Ezt követően került sor a szigorlatra bocsátására, amelynek eredményeként az első (vegyes), a második (tétéles) és a harmadik (történeti) vizsgát letette a bírálók egyhangú támogatása mellett. A kar megállapította, hogy „*tekintettel arra, hogy a konzuli akadémián töltött félévek a budapesti közgazdaságtudományi karon töltött félévekkel egyenlőknek tekinthetők és a közgazdaságtudományi kar elvégzése esetén a II. alapvizsgálat letétele után egy félév múlva a III. alapvizsgálat tehető és ezután végbizonyítvány kiadható.*”⁷ A kar azáltal, hogy Ullein Antalnak az első és a második alapvizsga előtt egy-egy félévet engedélyezett, egyszersmind hozzájárult ahhoz is, hogy a három félév és a harmadik alapvizsga után azonnal végbizonyítványt szerezzen.⁸ A debreceni Tudományegyetemen abszolvált, és 1927-ben szerezte meg a doktori címet.

A történelmi körülmények között nehezen tudott érvényesülni az öt nyelvet beszélő diplomata. Sopron városát az 1919. szeptember 10-én kötött Saint-Germain-i szerződésben Ausztriához csatolták. Ilyen körülmények között nehéz volt szülővárosának céljait képviselni. Sopron érdekében kifejtett tevékenységét jól példázza, hogy az 1922. január 1-én aláírt visszaadási szerződésben az ő neve is szerepel.

Diplomáciai pályafutását 1919-ben kezdte meg.⁹ Előbb Párizsban élt követségi titkárként, majd Ankarában és Zágrábban (1935-1938) tevékenykedett.¹⁰ Részt vett a Genfben székelő Népszövetség munkájában is.¹¹ 1929-be elvette feleségül Cyril James Cumberbatch isztambuli brit nagykövet lányát, Lovice Lousia Grace-t. Ugyanebben az évben nemzetközi munkásságának elismeréseként kapta meg a francia becsületrend szalagját.¹²

⁷ *Uo.*, 77. sz.

⁸ *Uo.*, 77. sz., A kar azonban elfelejtette a vizsgák letétele után kiállítani számára az oklevelet, amelyet csak később pótoltak.

⁹ BORBÁNDI Gyula, *Magyar politikai pályaképek 1938-1948*, Budapest, 1997, 466.

¹⁰ PRÍZ Pál, *i.m.*, 94., Összehasonlítva mutatja be a szerző Ullein-Reviczky Antal és Szentmiklósi Andor diplomáciai pályafutását. Külügyi tevékenységének adataira vö. *Magyarország külpolitikája a nyugati hadjárattól a Szovjetunió megtámadásáig 1940-1941, (Diplomáciai iratok Magyarországi külpolitikájához 1936-1945, V., szerk. JUHÁSZ Gyula, Budapest, 1982, 867-868, 938, 958.; JUHÁSZ Gyula, Magyarországi külpolitikája 1919-1945, Budapest, 1988, 315.*

¹¹ BORBÁNDI Gyula, *i.m.*, 466., ULLEIN-REVICZKY Antal, *i.m.*, 6.

¹² ULLEIN-REVICZKY Antal, *i.m.*, 305-306.

A külügyminisztérium sajtóosztályának az élére nevezték ki 1939-ban gróf Teleki Pál kérésére.¹³ Feladata volt, hogy a magyar sajtó kül- és belpolitikával foglalkozó tevékenységét irányítsa.¹⁴ Ezáltal meghatározó szerepet töltött be a korabeli magyar média életében, mint a sajtó- és propagandaosztály vezetője. A magyar sajtó nyilatkozatait nem csak a német, hanem a nyugati hatalmak is figyelemmel kísérték, ami még jelentőségtejjebbé tette feladatát. Az élére állt annak a sajtóhadjáratnak, amely célul tűzte ki a trianoni szerződés területi felülvizsgálatát.¹⁵ A hírek összeállításánál nagyobb hangsúlyt kaptak a szövetségesekre vonatkozó anyagok.¹⁶

A debreceni jogi karon 1933-tól a nemzetközi jog magántanára, majd pedig 1941-től címzetes rendkívüli egyetemi tanár.¹⁷ A nemzetközi jog oktatásában vett részt. Előadásokat magyar és francia nyelven egyaránt tartott.¹⁸

Az Ullein név mellé 1939-ben felvette édesanyja – Reviczky Mária – vezetéknevét.¹⁹ 1942-től rendkívüli követi és meghatalmazotti miniszteri rangban képviselte az ország érdekeit.²⁰ Stockholmi nagykövetségként jelentős befolyásra tett szert a nemzetközi diplomáciában. Hozzájárult ahhoz, hogy Magyarország megítélése a nyugati hatalmak szemében ne legyen teljesen negatív.²¹ A kassai bombázás körülményeinek felderítéséhez is szolgáltatott adatokat. Képeket küldött annak bizonyítására, hogy a bombák orosz

¹³ DOMÁNY András, *A Szovjetunióknak nem érdeke egy erős Magyarország*, Mozgó Világ, 2000, 2., MUDRÁK József, *i.m.*, passim; BORBÁNDI Gyula, *i.m.*, 467.; Többek között Gróf Teleki Pál idején betöltött szerepköréről ad számot Anton CZETTLER, *Pál Graf Teleki und die Aussenpolitik Ungarns 1939-1941*, München, 1996, 63, 230-231, 235, 250.; KIS Aladár, *Magyarország külpolitikája a második világháború előestéjén (1938 november-1939 szeptember)*, Budapest, 120, 170.; JUTHÁSZ Gyula, *Magyarország külpolitikája...*, *i.m.*, 288, 311-312.; RÁNKI György, *Emlékiratok és valóság Magyarország második világháborús szerepéről*, Budapest, 1964, 85, 99.; VARGA László, *Az „Endlösung.” Német szándékok, magyar kivételezés = Holokauszt: történelem és emlékezet*, szerk. KRÁCSZ Tamás, Budapest, 2006, 78.

¹⁴ JUTHÁSZ Gyula, *i.m.*, 1255., Itt, mint I. oszt. Követségi tanácsosi címmel felruházott II. oszt. Követségi tanácsos, osztályvezető a beosztása. A minisztériumi munkatársak névjegyzékében Ullein-Reviczky Antal Zsigmond néven szerepel.

¹⁵ ULLEIN-REVICZKY Antal, *i.m.*, 5.

¹⁶ SALAMON István, „A mikrofon nem katedra...”: *Cs. Szabó László a Magyar Rádió Irodalmi Osztályának vezetője (1935-1944)*, Forrás, 2005, 37, évf., 11, sz., 32.

¹⁷ ULLEIN-REVICZKY Antal, *i.m.*, 304., BORBÁNDI Gyula, *i.m.*, 466.

¹⁸ BORBÁNDI Gyula, *i.m.*, 466.

¹⁹ PRITZ Pál, *i.m.*, 94.

²⁰ BORBÁNDI Gyula, *i.m.*, 467.

²¹ LOPPERT Csaba, *A sirtól kiásott szociáldemokrata*, Magyar Szemle, Új Folyam, IX, 1-2, sz., 2000, február 1. Ebben a tanulmányban a szerző a GÁBOR Róbert, *Az igazi szociáldemokrata. Kérdés a kommunizmus és a fasizmus ellen, 1944-1948*, Budapest, 1998, című könyvére reflektál.

eredetűek voltak. Erre válaszul R. C. Partridge őrnagy a következőket nyilatkozta: „*A képek némelyike nyilván valóban beállított és valóban, az egyetlen dolog, amit ezek bizonyítanak, az hogy a magyaroknak most már vannak orosz felírású repeszékeik.*”²² Bárdossyt követően Ullein Kállay mellé állt, aki 1942-től kezdve megpróbálta kivonni az országot a német befolyás alól, azonban az események máshogyan alakultak.²³

A második világháború kitörését követően arra törekedett, hogy az ország ne csak egyoldalúan kötelezze el magát. Kapcsolatot létesített a Nyugattal, és megpróbálta elkerülni a háború súlyos következményeit.²⁴ 1942 nyarán apósa boszporuszi villájában találkozott angol politikusokkal, hogy elősegítse a magyar és a szövetséges csapatok közötti kapcsolatfelvétel kialakulását. Kezdeményezője volt, „*hogy a magyar diplomácia a hivatalos tengehybarátás leple alatt illegális kapcsolatokat létesítsen a nyugati hatalmakkal, majd titkos tárgyalásokat folytasson.*”²⁵

Összeköttetésbe került a kairói brit főkapitánysággal és az Amerikai Egyesült Államok törökországi nagykövetségével.²⁶ Természetesen e tevékenysége nem maradt titokban a németek előtt, akik ezt jelentős mértékben bírálták. A magyar és a német kapcsolatok negatív irányú alakulásában nagy szerepet tulajdonítottak Ullein-Reviczky Antalnak. Hitler azt mondta róla, hogy „*a magyar kormányok rossz szelleme.*”²⁷ Szegedi-Maszák Aladárral egy „*második diplomáciai vonal*” kiépítésén munkálkodott.²⁸ Úgy próbált eleget tenni a német elvárásoknak, hogy közben mindig jelezte a nyugati hatalmaknak a kényszert és a hozzájuk való közeledési szándékot. Személyesen ellenőrizte a jelentősebb megnyilvánulásokat. Többek között tevékenysége miatt követelték a németek a magyar sajtó szigorítását.²⁹

Kádár Gyula és Ullein-Reviczky Antal tárgyalásokat kezdeményeztek Peyer Károlyval és Szeder Ferencsel egy titkos rádió felállításáról. A háborúból való

²² Partridge-jelentések, R. C. PARTRIDGE őrnagy, szárazföldi hadsereg, katonai attasé, 1941. július 31. kelt levél. Forrás: http://www.bibl.u-szeged.hu/bibl/mil/ww2/doksi/partridge/partridge_fac4.jp

²³ ULLEIN-REVICZKY Antal, *i.m.*, 7.

²⁴ JULLÁSZ Gyula, *Magyarország külpolitikája 1919-1945*, Budapest, 1988, 297-298.

²⁵ SALAMON István, *i.m.*, 32.

²⁶ *A Thousand Years of the Hungarian Art of War. Chapter XIV.: Defense of the Homeland Against Soviet Invasion*, 1944., Forrás: <http://www.hungarian-history.hu/lib/thou/thou16.htm>

²⁷ ULLEIN-REVICZKY Antal, *i.m.*, 8, 159., Forrás: <http://cyberpress.sopron.hu/artcle.phd?id=4592>

²⁸ BORBÁNDI Gyula, *i.m.*, 467.

²⁹ BUZINKAY Géza, *Kis magyar sajtótörténet*, Budapest, 1993, 119.

kiugrást segítette volna elő a Magyar Szabadság Rádió, amely 1942. augusztusában indította el adásait a budaörsi repülőtér mellett.³⁰

Ezt követően Stockholmba küldték, amelynek következtében kénytelen volt feladni az egyetemi pályafutását.³¹ A diplomata a svéd udvar hagyományai szerint, ünnepélyes külsőségek közepette vehette át megbízólevelét.

A német megszállás elleni tiltakozásul lemondott követi tisztségéről 1944. március 21-én. Erre válaszként elkobozták budapesti vagyonát, és megfosztották állampolgárságától.³² Kibocsátott egy köztáviratot, amelyben javasolta a Szabad Magyarok Nemzeti Mozgalmának létrehozását, amelynek célja az lett volna, hogy Magyarország felszabadítását segítse elő.³³

A háború befejeztével felajánlotta szolgálatait a magyar kormánynak, aki azt elutasította. Ezt követően Isztambulba, majd Genfbe költözött családjával.³⁴ Emlékiratait 1947-ben adta ki „*Német háború – orosz béke*” címen, először francia nyelven.³⁵ Majd Londonban telepedett le, ahol a Magyar Nemzeti Bizottmány képviselőtét látta el. A megalakult Menekült Egyetemi Oktatók Szövetségének elnöki posztját is betöltötte.³⁶

Soha nem fogadta el a trianoni feltételek jogosságát, amelynek következtében lépéseket próbált tenni, hogy valahogyan orvosolni lehessen a

³⁰ PELLE János, *A Magyar Szabadság Rádió, Titkos kísérlet a közvélemény áthangolására a második világháború alatt*, Magyar Szemle, Új Folyam, 2005, XIV, 3-4, sz., 2.; Vö. BOKOR Péter, *Ullein-Reviczky Antal és a „kingrási” politika*, Magyar Hírlap, 26, 1993, 104, 11.

³¹ *Magyarország története 1918-1919, 1919-1945*, szerk. HAJDÚ Tibor, TILKOVSZKY Loránt, Budapest, 1984, 1128.; ULLEIN-REVICZKY Antal, *i.m.*, 8, 167.; BORBÁNDI Gyula, *i.m.*, 467.; PRITZ Pál, *Magyar diplomácia a két háború között*, Budapest, 1995, 84.; JUTIÁSZ Gyula, *Magyarország külpolitikája 1919-1945*, Budapest, 1988, 380-381, 385.; *Magyarország és a második világháború: Titkos diplomáciai okmányok a háború előzményeiből és történetéből*, szerk. ZSIGMOND László, Budapest, 1961, 506.; Ullein-Reviczky azon diplomaták közé tartozott, akik még a háború alatt disszidáltak és tagjai voltak a követi bizottságnak. Vö. BORBÁNDI Gyula, *A magyar emigráció életrajza 1945-1985*, Budapest, 2006, 86. Forrás: <http://historicaltextarchive.com/books.php?op=viewbook&bookid=7&cid=14>

³² Politikai pályafutására vö. LOPPERT Csaba, *A sírból kiásott szociáldemokrata*, Új Folyam, IX, 1-2, sz., passim; ULLEIN-REVICZKY Antal, *i.m.*, 305.; BORBÁNDI Gyula, *i.m.*, 467. Forrás: <http://cyberpress.sopron.hu/artcle.php?id=4592>

³³ JUTIÁSZ Gyula, *Magyarország külpolitikája*, *i.m.*, 405.

³⁴ BORBÁNDI Gyula, *Magyar politikai pályaképek...*, *i.m.*, 467.

³⁵ Vö. *Benés Diáksegítség Almanach 1995-1998*, szerk. dr. SCHERER Róbert, Pannónia, 1998, 127.; Ismertetése SZAKÁLY Sándor, *Egy diplomata emlékezése*, Iskolakultúra, 1995, 1-2, sz., 149-151. és ÖLVIETI Ignác, *Akarta-e Bárdossy a Szovjetunió elleni hadba lépést?* Magyar Nemzet, 56, 1993, 177, 16.

³⁶ ULLEIN-REVICZKY Antal, *i.m.*, 305., BORBÁNDI Gyula, *Magyar politikai pályaképek...*, *i.m.*, 467-468.

helyzetet. A brit állampolgárságot visszautasította. 1955. június 13-án hunyt el Londonban.³⁷

Tevékenységéről és munkásságáról az Országgyűlésben Antall József miniszterelnök is megemlékezett 1991. március 19-én.³⁸ Leánya Ullein-Reviczky Lovice Mária megvásárolta a kelecsenyi kastélyt, ahol édesapjának emlékközpontot hozott létre.³⁹

„Kiváló diplomáciai érzékekkel, töretlen energiával munkálkodott, hogy Magyarország ki tudjon törni a náci Németország és a kommunista Szovjetunió nyomásából, ma már mondhatjuk: az emberiségellenes hatalmak kényszerű szorításából és a nyugati hatalmak oldalára tudjon állni. Olyan korszakban vállalta a hitlerellenes politikát, amikor ezzel életét is kockáztatta. Az a sors várt rá, mint történelmiünk során megannyi kimagasló bonfitársára: idegenben, száműzöttként élte utolsó éveit, mégis magyarként hunyt el.”⁴⁰

II. MUNKÁSSÁGA

Ullein-Reviczky egyetemi és a politikai pályafutása alatt több tanulmányt és könyvet is jelentetett meg főként a nemzetközi jog körében. Jelentőségét mutatja, hogy számos kutató hivatkozik rá tanulmányaiban.⁴¹ Korának nagy politikai eseményeivel foglalkozik, különös tekintettel a trianoni időszak nemzetközi jogi vonatkozásaira. Politikai meggyőződése híven tükröződik munkásságában.

³⁷ BORBÁNDI Gyula. *A magyar emigráció... i.m.*, 127., Forrás: <http://cyberpress.sopron.hu/artcle.phd?id=4592>

³⁸ Forrás: <http://www.mkogy.hu/naplo34/087/0870002.html>; Életré és munkásságára való utalás: FRANK Tibor, *To Comply with English Taste, The Making of the Hungarian Quarterly 1934-1944*, The Hungarian Quarterly, XLIV, No., 171, 2003, passim; Munkásságának jelentőségét mutatja az is, hogy 2002. áprilisában konferenciát szervezett a Német-Francia Ifjúsági Intézet, Szomszédügyi kérdések Közép-Kelet Európában és az integrációs folyamatban címen, amelynek keretében Famille BOISSERIE tartott előadást Ullein-Reviczky Antalról. Főleg a trianoni szerződéssel kapcsolatos véleményeit mutatta be. Erről bővebben vö. Fesztorgom Megyei Hírlap, 2002. április 24.

³⁹ A kastélyt 1822-ben építették, amely a második világháborút követően iskolaként, majd munkásszállóként és csirkeneveldeként üzemelt.

⁴⁰ Forrás: <http://cyberpress.sopron.hu/artcle.phd?id=4592>

⁴¹ MAJOR Zoltán, *Trianon és revíziója. Hatalmi politika és nemzetközi jog feloldhatatlan ellentétéről*. Forrás: <http://www.karakter.hu/uj/polisz/mtz.html>; THEGZE Gyula, *Nemzetközi jog*, Debrecen, 1930, 123.

A tanulmányai közül a legjelentősebbek közé lehet sorolni „*A trianoni szerződés területi rendelkezéseinek jogi természeté*” című munkáját.⁴² Ezt a tanulmányt először francia nyelven írta meg pontosan azért, hogy iránymutatásul szolgáljon a külföldi szakértők és kutatók számára is. A műben többször is hangsúlyozza Wilson elveit. Szerinte a békét csak ezek figyelembevételével lehetett volna megkötni, vagy pedig egyáltalában nem. A korabeli nemzetközi irodalom széleskörű ismeretéről ad tanulságot a munka. Nagyon behatóan foglalkozik az 1918/19-es események politikai hatásaival. Írásában a revízió négy fő jogcímét ismerteti részletesen, amelyek a következők: a népek önrendelkezési jogának a trianoni határok megvonásánál történt semmibe vétele, az előszerződés megsértése, a trianoni szerződés igazságtalansága és a háborús felelősség kérdése.

A trianoni szerződés 27. cikkelye foglalkozik Magyarország területi rendezésével. Ez a szerződés azt is pontosan meghatározza, hogy melyek azok a jogok és igények, amelyekről lemond az ország. Itt kifejti a szerző, hogy a más javára történő lemondás nem feltétlenül azonos a terület-átengedéssel. A békeszerződésből következik, hogy megalkotói azt a felfogást vallották magukénak, mely szerint egy államnak jogában áll területének egy részét más államnak átengedni anélkül, hogy az érintett terület lakosságát erről megkérdeznék. Ullein-Reviczky Antal szerint ez azt jelenti, hogy „*nincs olyan jogszabály, melyet szembeállíthatnánk ezzel az állásponttal.*”⁴³ Mindennek ellenére nem tartotta elfogadhatónak a nemzetközi jog e tételét, mert „*ez az álláspont még a feudális és abszolutisztikus idők felfogásának maradványa és egyáltalán nem egyeztethető össze a közjog többi területén azóta bekövetkezett fejlődéssel.*”⁴⁴

Kitér a nemzetiségi elv megszületésére is, amely kezdetben azt a célt szolgálta, hogy a nemzeteket szabaddá tegye. Az elméleti fejtegetés mellett szerinte itt figyelembe kell venni az adott nép akaratát is. A nemzetiség legfőbb ismertető jegyének az egyének akaratát tartja, amelynek következtében a nemzetiségi elvet a népek önrendelkezési jogának lehet nevezni. Arra próbálja megjelölni a választ, hogy ez a felfogás milyen

⁴² ULLEIN-REVICZKY Antal, *A trianoni szerződés területi rendelkezéseinek jogi természeté*, Pécs, 1943, 235. Ezt tekintik a kutatók fő művének. Vö. BORBÁNDI Gyula, *i.m.*, 466.; THEGYZE Gyula is megemlíti e mű francia nyelvű kiadását (*La nature juridique des clauses territoriales du traité de Trianon*). THEGYZE Gyula: *i.m.*, 123.

⁴³ *Uo.*, 12., Ennek megerősítésére sok neves nemzetközi jogász hoz példaként: Niboyet, Bunthschli, Martens stb.

⁴⁴ *Uo.*, 12-13.

mértékben tudott elterjedni. Kérdésként teszi fel továbbá, hogy nincs-e más mód a lakosság akaratának megismerésére, mint a népszavazás? A népszavazás ellen azt lehet felhozni, hogy a többség akarata érvényesül a kisebbséggel szemben. Hátránya még az is, hogy az a fél lesz a győztes, aki ügyesebben tud élni a választási fogásokkal.

Az államnak meg van a joga, hogy területének egy részéről lemondjon, és az ott lakó népességet ne tekintse saját állampolgárának. Az államnak ez a joga az emberi jogok által azonban korlátozott. Ezért „*az érdekelt lakosság beleegyezése nélkül az államnak nincs joga más államnak átadni oly területet, amelyről lemondott.*”⁴⁵

Ezt követően azt vizsgálja, hogy miért lettek volna kötelesek a szövetségesek tiszteletben tartani a népek önrendelkezési jogát. A szerződés megalkotói azon a véleményen voltak, hogy a területi engedményezések érvényesek az érintett lakosság megkérdezése nélkül is.⁴⁶ Ullein-Reviczky szerint a Wilson által említett elvek azt jelentik, hogy a népet meg kell hallgatni. Azonban ezek az elvek a fegyverszüneti szerződésben nem érvényesültek. Sajnos a másik oldalon igen erőteljesen befolyásolták a nemzetek sorsát a titokszerződések. „*Így Magyarország minden szomszédja megkapta a maga részét és ennek az országnak a térképe úgy, amint ezekből az alkudozásokból kikerült, kirívó meghasználatos volt annak a bölcs tanításnak, hogy »a győzelem után, amikor végetért a háború, keresztényi mérséklettel és szerénységgel kell a győzelemmel élni.«*”⁴⁷

A területi változtatásokat népszavazás nem erősítette meg. A népek önrendelkezési joga az egyetlen értékelhető elv az államok kialakításánál. Nem megengedhető, hogy népcsoportokat feldaraboljanak anélkül, hogy az érintett lakosságot erről meg ne kérdeznék.

A szövetségesek kijelentették, hogy a népszavazások sem hoztak, volna más eredményeket, amely állítás erősen vitatható.⁴⁸ Az etnikai kisebbségek elemzésével próbálja érveit alátámasztani. Őket olyan nemzetekhez kapcsolták, amelyekhez nem önszántukból csatlakoztak. Nem azt állítja, hogy „*az érdekelt lakos-tömegek mindenáron magyarok akartak maradni. Csak azt akarjuk bizonyítani, hogy a másik oldalon viszont jogtalanul és alaptalanul állították,*

⁴⁵ *Uo.*, 36.

⁴⁶ Ilyen gondolatok fejtegetésekor többször is idézi Wilson amerikai elnök elveit. *Uo.*, 38-41.

⁴⁷ *Uo.*, 65.

⁴⁸ A szerző itt Sopron példáját hozza fel. *Uo.*, 69.

*mint bizonyosságot ennek ellenkezőjét.*⁴⁹ A népszavazás elmulasztását igen súlyos problémának tekinti, és míg e hiányosságot nem pótolják, – véleménye szerint – addig nem lehet az új államok fennállását érvényesnek tekinteni. Ebből az következik, hogy ezek az államok csak a tényleges birtoklás állapotában vannak, amelyet a magyar területek megszállása teremtett.

Azt is megállapítja, hogy a szövetséges hatalmak fegyveres erőinek megszállása sem volt szabályos, mert az a magyar területeken a fegyverszüneti szerződés megsértésével ment végbe. *„Ebből az következik, hogy ha meg akarjuk találni ebben az egész ügyben az utolsó, kétségszű bizonyítékot, akkor vissza kell mennünk egészen a Villa Giustiban 1918. november 3-án aláírt fegyverszüneti szerződéshez.”*⁵⁰

Nagyon fontos azt is megvizsgálni, hogy az elbirtoklás mint területszerzési mód létezik-e a nemzetközi jogban. Ullein-Reviczky Antal álláspontja ebben a kérdésben a következők alapján vázolható fel: azok az államok, amelyek Magyarország elszakított területeit birtokolják, nem hivatkozhatnak az elbirtoklásra, mert ha sikerülne is a kellő ideig megtartani a területeket, az elbirtoklás akkor sem békés, sem nem megszakítás nélküli. *„Ha ezer év nem volt elég ahhoz, hogy a Szövetségesek szemében Magyarország ezeréves birtokjogát igazolja, azt a jogot, amelynek keletkezése a maga idejében teljesen szabályszerű volt, vajjon mennyi időnek kellene eltelnie ahhoz, hogy igazolva legyen az új államok elbirtoklása, amely annyi hibában szenved.”*⁵¹

A monográfia további részében az államközi szerződések érvényességeinek feltételeit vizsgálja. Külön foglalkozik a revízió által teremtett lehetőségekkel. Ismerteti a *pacta sunt servanda* és a *clausula rebus sic stantibus* elvét is. Feltételként sorolja fel a következőket: szabályszerűen kinyilvánított közös belecgyezés, a szerződő felek szerződéskötési képessége, valamint a szerződés tárgya megengedett és lehetséges volta.⁵²

Külön figyelmet fordít arra, hogy bemutassa az olvasónak, hogy igazságos volt-e a trianoni szerződés vagy sem. Ez a szerződés egyáltalában nem tartotta tiszteletben az emberi jogokat, hiszen szétdarabolta a nemzeteket a lakosság megkérdezése nélkül. *„Ez a szerződés semmiben nem felelt meg az államközi jog által megkövetelt azon feltételeknek, melyek a szerződéses meggyezések*

⁴⁹ *Uo.*, 87.

⁵⁰ *Uo.*, 109.

⁵¹ *Uo.*, 125.

⁵² Itt követi Fauchille nemzetközi jogász megállapításait. *Uo.*, 137.

*érvényességi kellékei.*⁵³ Sajnos az igazságosság nem jutott szerephez a szerződés megfogalmazásakor.

Maguk a szövetségesek is elismerték, hogy ez a szerződés Magyarországra nézve igazságtalan, és jóvátételre van lehetőség. Hivatkozik Briandra, aki azt mondta, hogy Magyarország határai nem vélegesek. Erre tette Franciaország azt a lépést, hogy felajánlotta, hogy segít az esetleg felmerülő területi egyezkedések alkalmával. Ez a törekvés szinte már közvetlenül a békeszerződés megkötését követően megindult. A Nemzetek Szövetségének Egységokmánya világosan megjelölt egy általános revíziót, amely Magyarországot különösen érintené.

Az utolsó fejezetben az Egységokmány X. cikkét vizsgálja. Ez a cikk tilalom alá helyezte a támadó háború következményeként beálló területi módosításokat. Magyarországnak az az igénye, hogy valamilyen módon orvosolják a sérelmeit nem ütközött az Egységokmányba, hanem pont a XIX. cikkre támaszkodott, amely a szerződések revíziója felől intézkedik.⁵⁴

Tanulmányainak egy része a Debreceni Szemle hasábjain jelent meg. „*A nemzetközi jog kodifikálásának kísérletei*” című írásában kiemeli, hogy a nemzetközi jogszabályok igen csekély mértékben vannak csak kodifikálva.⁵⁵ Meghatározza, hogy mit jelent a kodifikáció. Szerinte ez nem más, mint a jogszabályok egy kódexbe történő összegyűjtése. „*A kodifikálásnak nem tartozik lényegéhez, hogy kizárólag már létező írott jog foglaltassák össze: a kodifikátor ... írásba foglalhatja a meglévő szokásjog egy részét, sőt egészen új szabályokat is vehet föl a kódexbe.*”⁵⁶ Több nemzetközi jogtudóst is hoz fel példaként (Martens, Alvarez, Garner stb.), akik úgy vélik, hogy a kodifikálás maga után vonja a jog szélesebb rétegekre való kiterjesztését.

A nemzetközi jogi kódextervezetek sorában kiemelkedő helyet foglal el Jeremy Bentham munkája, amely 1798-ban jelent meg. Kiemeli még a szerző a Dudley Field által az Amerikai Egyesült Államokban alkotott kódextervezetet, amely 1008 szakaszból állt.

A nemzetközi jog kodifikálásának gondolata volt az a cél, amely miatt az egyes nemzetközi jogi egyesületek létrejöttek. Ilyenek voltak: Association pour la réforme et la codification du droit des gens, későbbi nevén az

⁵³ *Uo.*, 173.

⁵⁴ *Uo.*, 230.: A magyar revíziós törekvésekről vö. PRITZ Pál, *i.m.*, 234-235.

⁵⁵ ULLÉIN-REVICZKY Antal, *A nemzetközi jog kodifikálásának kísérletei*, Debreceni Szemle, 1928, 35-45.

⁵⁶ *Uo.*, 35.

Association de droit international, Institut de droit international, English Association for the reform and codification of the law of nation, az amerikai American Institut of International Law. Az utóbbi több tervezetet dolgozott ki a nemzetközi jog alapjairól, a tengeri semlegességről, egy nemzetközi választott bíróságról és egy kontinentális békéltető tanácsról.

Az 1919-ben megalakult Union Juridique Internationale célul tűzte ki, hogy létrehoz egy egységes nemzetközi jogi kódextervezetet. Ezzel szemben az Académie Internationale de droit comparé leginkább a nemzetközi magánjog körébe tartozó kérdésekkel foglalkozott. A párizsi székhelyű Académie Diplomatique Internationale keretében egy jogász bizottság tanulmányozta, hogy milyen lehetőségek vannak egy kódex létrehozására. Az albizottságnak az volt a feladata, hogy pontos jelentést készítsen a plénumnak. Fontos szerepe volt még e téren a hágai székhelyű Académie de droit international-nak és az Institut des hautes études international-nak is. A kodifikálás előmozdítását segítette elő a Society of International Law, a Société Française de droit international és az angol Grotius-társaság is.

Az Interparlamentális Unió szintén a nemzetközi jog kodifikálását szerette volna előmozdítani, amelynek vitájában Lakatos Gyula vett részt. Kimondták, hogy hozzanak létre egy nemzetközi jogi konferenciát, ahol megvitatnák a legfontosabb kérdéseket. Ezzel párhuzamosan működtek azok a pacifista kongresszusok, amelyek *Congrès Universel de la Pax* néven gyűltek össze. Ezek közül kiemelkedik az 1896-ban Budapesten tartott ülés, amelyen elhatározták a képviselők, hogy mit foglaljon magába egy nemzetközi kódex első fejezete. „Természetesen a nemzetközi jog autonóm jellegénél fogva mindeme kodifikálási kísérleteknek inkább csak tudományos és hangulatkeltő jelentőségük van, a nemzetközi jog kodifikálása ott kezd az eleven húsba vágni, ahol ezt maguk az államok, mint a nemzetközi jog autonóm alanyai veszik kezükbe.”⁵⁷

Ennek eredményeként a nemzetközi jogi definíciók tisztázódtak, és egzaktabbá váltak a nemzetközi közigazgatási, magán- és hadijogi fogalmak is. Kodifikálásra kerültek a semlegesek jogai és kötelezettségei, valamint a nemzetközi bírászkodás jogintézménye.

Az európai kísérletekkel párhuzamosan haladtak az amerikai törekvések is. A Pánamerikai Uniónak a második mexikói, a harmadik rio de janeiroi és az ötödik santiago-i konferenciáin külön is vita tárgyát képezte a nemzetközi magán- és közjog kodifikálása. A Pánamerikai Unió igazgatótanácsa felkérte az American Institute of International Law szervezetét, hogy dolgozzon ki

⁵⁷ *Uo.*, 37-38.

egy tervezetet. Az intézet Alvarez chilei jogtanár vezetése alatt látott munkához, és 30 egyezménytervezetet terjesztett az Unió elé. Ezek tartalmazták a nemzetközi jog alapelveit, az államok jogait és kötelezettségeit, a bevándorlás szabályozását, az államok felelősségét, a kiadatás kérdését és többek között a diplomáciai, valamint a konzuli kiváltságokat is.

A szerző külön is felhívja a figyelmet arra a lényeges különbségre, amely „*a belső államjog és a nemzetközi jog kodifikálásának terminológiai között fennáll.*”⁵⁸ A belső jognál a kodifikálás nem jelent mást, mint a jogszabályokat egybefoglalni. A nemzetközi jog kodifikálása azonban ennél sokkal bonyolultabb, hiszen számolni kell az egyes államok által kötött szerződésekből eredő megszorításokkal. „*Szinte fölösleges megjegyeznünk, hogy az államokra nézve nem csak a kodifikált nemzetközi jogi szabályok kötelezők, hanem kötelező a nemzetközi jognak minden őket felölelő konvencionális része és a nemzetközi szokásjog is.*”⁵⁹

A Népszövetség megalkotását követően alapvető elvként fogadták el, hogy majd ez a szerv fogja elvégezni a nemzetközi jog kodifikálását is. A szövetség első közgyűlésének harmadik bizottsága foglalkozott ezzel a kérdéssel. Az általa összehívott barcelonai (1921) és genfi (1923) konferenciák több egyezménytervezetet dolgoztak ki. A Svédországban tartott ötödik közgyűlésen már azzal a javaslattal álltak elő, hogy a Népszövetség rendszeresen foglalkozzon a nemzetközi jog kodifikálásának kérdésével. Létrehoztak egy szakértői bizottságot, amely 12 albizottságra tagozódott.⁶⁰ A következő témákat gondolták feldolgozni: a nemzetiség, a belvizek, az államok felelőssége a területükön lakó idegen állampolgárok személyében és vagyonában okozott károkért, a diplomáciai előjogok és mentességek, az eljárási szabályok nemzetközi konferenciák szervezésére, a nemzetközi szerződések kötése, a kalózkodás és a tengeri kincsek kiaknázása.

Az előkészítő bizottság feladata lett volna a legfontosabb kérdéseknek tárgyalható formába történő öntése. Természetesen a résztvevő kormányokat meg kellett volna kérni arra, hogy mondják el véleményeiket az

⁵⁸ *Uo.*, 38.

⁵⁹ *Uo.*, 39.

⁶⁰ A szakértői bizottságban a következő szervezetek vettek részt: International Law Association, Institute de Droit International, Société de Législation Comparée, Institute Ibérique de Droit Comparé, American Institute of International Law, Union Juridique Internationale, American Society of International Law, Comité Maritime International. *Uo.*, 40.

egyek kérdésekkel kapcsolatban. Az előkészítő bizottság munkájáról jelentést kellett, hogy készítsen. A döntéshozatali eljárás során a problémákat megvitatják, és a szokásos eljárás keretében döntést hoznak. „Az ott hozott határozatokat az egyes kormányok felülbírálják, s amennyiben ezek ratifikáltaknak, az illető szabály kodifikáltnak tekinthető.”⁶¹

Ezt követően két kérdésre keresi a választ a szerző. Az első, hogy mennyiben szolgálja a nemzetközi jog kodifikálása a nemzetközi jogbiztonságot. A jogi cselekvés legfőbb akadályát e téren abban véli felfedezni, hogy a tárgyi jog határozatlan. „Bármennyire hasznosnak tartjuk is, tehát a nemzetközi jogbiztonság szempontjából a nemzetközi jog már kiforrott elveinek kodifikálását, ennek gyakorlati hatását végeredményben csak akkor fogjuk láthatni, és itt is csak oly mértékben, ahogy ezt a nemzetközi jog egyesületi jellege megengedi, ha sikerülni fog a kodifikálással párhuzamosan a nemzetközi bíróságok hatáskörét kiterjeszteni.”⁶²

A szerző szerint nem lehet tudni, hogy eljön-e az az időszak, amikor az állami szuverenitás csökken, és bekövetkezik a nemzetközi kollektívizmus, amely elősegíti a nemzetközi jog hatékony megvalósulását. E kérdésre válaszul megállapítja, hogy „a nemzetközi jog kodifikálásától sem várhatunk többet, mint azt, hogy az a nemzetközi jogi fogalmakat tisztázza, általánosabbá tegye, és így megvalósításukat közvetve segítse elő.”⁶³

A második kérdés pedig arra vonatkozott, hogy a Népszövetség mennyire alkalmas arra, hogy a nemzetközi jog kodifikálását elősegítse. Megállapította, hogy ilyen általános kérdések eldöntésénél megkerülhetetlen. Azonban a vezető államok mindenből politikai kérdést kreálnak és azt saját céljaiknak megfelelően próbálják kihasználni. A nemzetközi jog kodifikálásának kérdése ide is tartozik. Ezek után nem lehet túlságosan bízni abban, hogy az előkészítő szakértői bizottság megfelelő munkát fog végezni. „Leszűrbetjük a mondottakból, hogy sajnos messze van még az az idő, amikor a nemzetközi jogi fogalmak tisztázása és lerögzítése (értjük itt elsősorban a nemzetközi közjogot) sine ira et studio igaz jogi érzéktől vezéreltetve fog történni. Ez pedig előfeltétele a nemzetközi jog kiépülésének és megszilárdulásának.”⁶⁴

⁶¹ Uo., 41.

⁶² Uo., 42.

⁶³ Uo., 42-43.

⁶⁴ Uo., 44.

Saját korának egyik legjelentősebb problémájával foglalkozik „*Az emberi jogok térfoglalása a modern jogrendszerekben*” című tanulmányában.⁶⁵ Az az elv, hogy a népnek jogai is vannak a fejedlemmel szemben nemcsak kötelezettségeik, nem minden nemzet törvényeiben kerül megfogalmazásra. „*Az emberi jogok szempontjából az angol, a magyar és az aragóniai alkotmányoknak jut vezetőhely a középkor- és újkor feudális alkotmányai között.*”⁶⁶ A Magna Charta 61. cikkelye tartalmazza az ellenállási jogot: egy 25 fős bárói tanács a felelős azért, hogy felügyelje a király tevékenységét. Amennyiben a király megsérti a törvényeket, a bárók erőszakkal kényszeríthetik kötelességei betartására. Az 1222-es magyar Aranybulla hazánkban is meghonosította a *ius resitendit*, amelyet Werbőczy is megerősített *Tripartitum*-ban. Az aragóniai alkotmányban 1288-tól 1348-ig volt megtalálható az ellenállási joga.

A XVIII. században hatalmas erőfeszítéseknek köszönhetően kerültek elismerésre az emberi jogok a fejedelmi szuverenitással szemben. „*Az európai alkotmányfejlődés új korszakát az első francia nemzetgyűlés által 1789. aug. 26-án törvénybe iktatott Déclaration des Droits de l'Homme et du Citoyen (Emberi és polgári jogok deklarációja) nyitja meg.*”⁶⁷ Példaként hozza a szerző az amerikai Bill of Rights rendelkezéseit is, és természetesen nem feledkezik meg a philadelphiai kongresszuson elfogadott Függetlenségi Nyilatkozatról sem.⁶⁸ Fontos forrásként említi még a témában Rousseau máig érvényes megállapításait. A szuverenitás korlátozása „*adja meg az emberi jogok deklarációjának igaz jelentőségét.*”⁶⁹ Ezt az objektív-ideális jog diadalának nevezi a szubjektív-pozitív joggal szemben. Abban az esetben, ha az állam, „*kormányzat túllépi ezt a határt, nem védi többé sem a szuverenitás, sem az Isten kegyelméből való uralkodás, sem a jogszabály szentségének az elve: vétett az általános objektív jog ellen s az ellenállás vele szemben jogos, megengedett.*”⁷⁰

Az a jogelv, hogy az állam szuverenitása a saját területén lakó polgárokkal szemben nem korlátlan, összhangban van azzal az elvvel, amely szerint a jogszabály tárgya nem lehet erkölcsstelen. Az államszuverenitás abszolút volta vereséget szenvedett. Maga a szuverenitás elve a közép- és újkori

⁶⁵ ULLÉIN-REVICZKY Antal, *Az emberi jogok térfoglalása a modern jogrendszerekben*, Debreceni Szemle, 1931, 382-388.

⁶⁶ *Uo.*, 383.

⁶⁷ *Uo.*, 383.

⁶⁸ Az amerikai alkotmánytörténetből még kiemeli a Virginia állam által 1776. júliusában elfogadott Bill of rights harmadik cikkelyét. *Uo.*, 384.

⁶⁹ *Uo.*, 384.

⁷⁰ *Uo.*, 384.

gondolkodás eredménye. Ezt az elvet a szerző inkább eszmei jelentőségűnek tartja, amely nagyon mély nyomokat hagyott a nemzetközi jog rendszerében. A békeszerződésekben a kisebbségek nemzetközi jogalanyiságot nyertek. „A kisebbségi szerződések értelmében a kisebbségi politika már nem az államok belügye, a kisebbségek jogainak tiszteletben tartására egyes államok nemzetközi kötelezettségeket vállaltak.”⁷¹ Természetesen ez a Népszövetségi Tanács felügyelete alatt kell álljon.

Az individuumok is nemzetközi jogalanyiságot szereztek. Azokban az államokban, ahol léteznek Vegyes Döntőbíróóságok, perbe vonhatják egymás államát, amelynek következtében az egyén és az állam egyenrangú félként állhatnak egymással szemben. Ezzel a jogfejlődéssel függ össze az az elmélet, amely az állam jogi személyiségének elvével száll szembe. A nemzetközi jognak annyi alanya lehet, ahány fajta érdekközösség nemzetközi jogi védelemben részesül: az adott állam kormányzatát gyakorló személyek összessége, nemzetközi bizottságok, Népszövetség, az államhatalmaktól független közösség, kisebbségek, egyes emberek, akik az államokat a Vegyes Döntőbíróóságok előtt perbe foghatják, nemzetközi bűncselekmények (például: kalózkodás, rabszolga-kereskedelem stb.) elkövetői.⁷² Szerinte a „nemzetközi jog mindinkább oda irányul, ... hogy az államhatárok által vont korlátokon túllegye magát és idők múltán nemcsak nemzetközi, hanem nemzetek, illetve inkább államok feletti joggá fejlődjék.”⁷³

A nemzetközi jog védelmét élvező közösségek nem részesülhetnek a jogszabály alkotóinak támogatásában az esetleges jogsértésekkel szemben. El kell fogadni azt, hogy a kisebbségek is jogvédelemben részesülnek, amely esetleg az államtól való teljes elszakadáshoz vezethet. Az emberi jogok nemzetközi vonatkozásban nemzetiségi vagy önrendelkezési jogokká alakulhatnak át. Az elnyomás elleni küzdelem nem egyes népek kiváltsága lesz. A nemzeti kisebbségek „már kiléptek a jognélküliség homályából és nemzetközi jogi személyiség méltóságára emelkedtek.”⁷⁴

Munkásságáról és politikai pályafutásáról legátfogóbb képet a „Német háborí-orosz béke” című emlékirata alapján kaphatunk.⁷⁵ Az első fejezetben a

⁷¹ *Uo.*, 386.

⁷² Ebben az esetben Marc REGLADE felosztását követi, amelyet az a „*Le doyen Duguít et l'étude de droit international public*” című tanulmányában fejtett ki. *Uo.*, 386-387.

⁷³ *Uo.*, 387.

⁷⁴ *Uo.*, 388.

⁷⁵ ULLEIN-REVICZKY Antal, *Német háborí-orosz béke*, Budapest, 1993, 323. (ULLEIN-REVICZKY Antal emlékiratát SZABOLCSI Katalin fordította, a jegyzeteket RÓMSICS Ignác írta, a kötetet

politikai eseményeket mutatja be Magyarország hadba lépése előtt. Az első jelentős lépés, amely megingatta az európai egyensúlyt, az 1938-as bécsi döntés volt, amelynek értelmében Magyarország visszakapta az első világháború után elvett és Csehszlovákiának átengedett területeket. Hitler állítólag ezzel akarta viszonzni, hogy az ország részt vett a háborúban. Ezzel kapcsolatban többféle hiedelem is terjedt.⁷⁶ Az ország célja természetesen az volt, hogy a határon kívül maradt állampolgárokat újra befogadhassa. „Mindig is így volt ez a történelemben, a revízióanalízis nem magyar találmány, s főleg nem az állítólagos reakciók találmánya.”⁷⁷ Az előzményeket követően a magyar és a csehszlovák fél nem tudott megegyezni. Ekkor állapodtak meg abban, hogy döntőbíróság elé fogják vinni az ügyet. A másik fél Mussolinit és Hitlert kérte fel bírónak, amelybe a magyarok is beleegyeztek. Ez nem volt előnyös lépés a magyar fél számára, mert ezáltal a nyugati hatalmak támogatására kevésbé lehetett számítani. Ez a háború idején be is következett. Ezt követően utazott a magyar külügyminiszter Bécsbe. A döntésről 1938. november 2-án értesültek, amelynek értelmében a magyar nyelvű népesség által lakott határmenti sávot visszakapta az ország. Azt lehet mondani, hogy „minden józanul gondolkodó ember örült és bálás volt a kormánynak, amiért háború nélkül el tudta érni, hogy e Magyarországnak oly kedves terület visszaszerezését.”⁷⁸ A terület átcsatolása minden bonyodalom nélkül zajlott le.

A jobboldali politikusok támadták a magyar kormány politikáját, mert szerintük csak fél sikert ért el. Miután a német csapatok elfoglalták Ausztriát, fenyegetően álltak a magyar határok mellett, sőt át is lépték azt. „Am mivel Magyarországot más országokkal együtt, tollpibe módjára sodorta magával a hatalmas erők forgataga, talán nem túlzás azt állítani, hogy sokkal inkább ezek az erők határozták meg az ország sorsát, semmint a magyar diplomácia többé vagy kevésbé sikeres sakkhúzásai.”⁷⁹

A politikus író ezt követően a magyar-szlovák határ kiigazításával kapcsolatos véleményét írja le: a magyar diplomácia igyekezett alkalmazkodni a német elvárásokhoz. Csehszlovákia szétdarabolásakor felmerült a kérdés, hogy mi legyen Kárpátalja sorsa. Magyarországnak nem volt érdeke, hogy

ANTAL. László szerkesztette.) Előszőr francia nyelven jelent meg: UJLIEN-REVICZKY Antal, *Guerre allemande paix russe la drame hongrois*, Paris, 235.

⁷⁶ *Ua.*, 15.

⁷⁷ *Ua.*, 16.

⁷⁸ *Ua.*, 22.

⁷⁹ *Ua.*, 24.

hazánk és Lengyelország közé egy idegen hatalom ékelődjön be. A politikai és katonai sikerek következtében megszerezte a Teleki-kormány ezt a területet, amely tovább erősítette helyzetét mind külföldön, mind pedig belföldön. Azonban az ország nem volt elégedett a határvonallal, mert egy lényeges vasút szlovák oldalon maradt. Ezt azonban később megszállták a csapatok. Ullein szerint „*maga az eljárás koránt sem volt kifogástalan, noha a történelem előtte is, azóta is felfegyverelt már nem sokkal szűlárdbban megalapozott s nem sokkal dicséretesebb szándékkal végrehajtott területgyarapításokat.*”⁸⁰

Ezt követően a magyar-német kapcsolatok alakulását mutatja be az Imrédy-kormány idején. Ez az az időszak, amikor egyre romlottak a két ország közötti kapcsolatok. Tovább rosszabbodott a helyzet, amikor gróf Teleki Pál lett a miniszterelnök. „*Telekiben minden tulajdonság meg volt hozzá, hogy a náciának ellenszenves legyen.*”⁸¹ Ezzel akarta elérni a kormányzó, hogy változtasson az ország politikáján. Ennek elkerülésére a náci a sajtópropagandát választották, és ebbe próbálták a környező országokat is bevonni. Csupán Telekinek Hitlernél tett látogatása enyhített valamit a helyzeten. Természetesen ezt „*elősegítette,*” hogy a németek kilátásba helyezték a leszámolást a szembehelyezkedő országokkal.

Ilyen körülmények között került sor a 1939-es választásokra.⁸² A korrallal való haladást a két világháború között azt jelentette, hogy vagy demokrata, vagy fasiszta valaki. Magyarország azonban egyiknek sem volt tekinthető. Egy országot úgy lehetett fasisztává tenni, hogy vagy elfoglalták, vagy pedig diktatórikus módszerekkel elnémították.

Azonban hazánk nem volt demokratikus ország sem. „*De egyáltalán nem azért, mintha ellenszenvvel viseltetett volna a demokrácia tanai iránt, vagy szembeállt volna a demokratikus erőkkel. Magyarország, ellentétben a fasiszta országokkal, valójában sem külföldön, sem belföldön nem folytatótt antidemokratikus politikát.*”⁸³ Ezen a választáson külön nagy jelentőséget kapott, hogy Sopronban jelöltette magát Csáky István külügyminiszter. Természetesen nem volt véletlen ez az elhatározás, mert ezzel akarta a világ tudomására hozni az ország, hogy nem hajlandó lemondani erről a területről. Erre a náci Németország is reagált, és megpróbálta megakadályozni, hogy a magyar politikusból képviselő legyen.

⁸⁰ *Uo.*, 27.

⁸¹ *Uo.*, 29. Teleki erdélyi arisztokrata családból származott, angol neveltetést kapott és Európa-szerte elismert geográfusnak számított.

⁸² Az 1939-es választásokhoz adatok: Kis Aladár, *i.m.*, 165-173.

⁸³ *Uo.*, 34.

Ezt követően a németek nyíltan támogatták az ellenfél jelöltjét, a Nyilaskeresztes Párt egyik tagját. A végeredmény az lett, hogy Csáky győzött a választásokon.

Nagyon sajátos vonásokat mutatott Magyarország helyzete a világháborút megelőző napokban. A német-lengyel vitában Teleki a feltétlen semlegesség mellett volt. A másik álláspontot Csáky képviselte, aki a nem hadviselő státuszt tartotta előnyösebbnek. *„A világra lezúdulni készülő vihar közeledtével azonban részletkérdéssé vált, hogy egy ország semlegesnek vagy nem hadviselőnek nyilvánítja magát. Az volt a lényeg, hogy mélyére lásson a problémának, és tisztában legyen vele, hogy milyen rejtett rugók mozgatják a félelmetes báborús gépezeteket.”*⁸⁴

Ezt követően került sor Csáky és Ribbentrop találkozására, ahol néhány fontos kérdéstről esett szó. Majd két nap múlva telefonon kért engedélyt Csáky német kollegája, hogy a magyar területeken átnechessenek a német csapatok. Ezt akarta a bécsi döntés fejében. *„Csak igent kell mondania és a számlája ki van elégitve.”*⁸⁵ Azonban Csáky nemet mondott. Ha a nemzetközi diplomácia szempontjából nézzük, akkor azt lehet megállapítani, hogy a vállalt kockázattal szemben nem volt semmi biztató perspektíva. A lengyel csapást követően a finnek megtámadása igen heves ellenérzületet váltott ki a magyar lakosság körében. *„A magyar nép tehát úgy élte át a Finnországot ért csapást, mint ha őt magát érte volna, és az országban egymást követték a pénz- az anyaggyűjtéssel egybekötött már-már aggasztó méretű rokonszenviünetések a bátor kis nép mellett.”*⁸⁶ A politikai és a háborús eseményeket követően Teleki javasolta, hogy lépjen ki az ország a passzivitásból.⁸⁷

Bemutatja emlékiratában a magyar sajtó visszhangját és a második bécsi döntés körülményeit is. Csak azt mondja el, *„amit egyébként mindenki tud, hogy Erdélyt a vele szomszédos magyar területekkel és a csaknem négymillió lelket számláló lakosságukkal az első világháború után Romániának ítélte oda a párizsi békekonferencia.”*⁸⁸ A magyar politikusoknál nagyon sok rossz vélemény hangzott el a nemzetközi tárgyalások alkalmával: *„az állítólagos békebontóra csak úgy záporoztak a szemrehányások Genfben és másutt. Hány komoly államsférfi és büszgő pacifista szólította Magyarországot: ne báborozjon azért a potom bárom és fél*

⁸⁴ Uo., 47.

⁸⁵ Uo., 49.

⁸⁶ Uo., 51.

⁸⁷ Azt azonban hozzá kell tenni, hogy Telekitől távol állt az ilyen politika, de más lehetőséget nem látott az adott helyzetben. Uo., 53.

⁸⁸ Uo., 56.

*millió magyarért, mert bizonytalansági tényezőt visz a nemzetközi kapcsolatokba, s ezzel gondot okoz a Népszövetségnek, a béke öréneke!*⁸⁹⁾

A németekkel való kapcsolat egyik lényeges pontja volt a magyarországi németek helyzetének rendezése. Majd arra kérték az országot, hogy csatlakozzon a háromhatalmi egyezményhez. Ennek a következménye az lett, hogy a magyar politika zsákutcába került. Ebben a helyzetben nem tudott okos döntést hozni az ország. Ezért az események kedvező alakulásában bízva próbált lavírozni a kormány az adott hatalmi viszonyok között.

A háromhatalmi szerződés aláírását követően a német fél azt javasolta, hogy toldják meg egy titkos jegyzőkönyvvel, amely tartalmazta volna a sajtó és a propaganda együttműködést. Ha ezt a magyar fél elfogadná, következményként a baloldali sajtó szinte teljesen megszűnne, és utasításokat kapna, hogy mit is lehet megjelentetni. Ezáltal Magyarország Szlovákia sorsára süllyedt volna. Ezért ezt elutasította az ország.

A magyar optimizmust erősítette meg a magyar-jugoszláv baráti viszony alakulása. Németország ebbe nem szólt bele, míg Olaszország kifejezetten támogatta a két ország közeledését. Aláírtak egy barátsági szerződést, amelynek kiemelték békés jellegét. A két külügyminiszter hangsúlyozta, hogy országaik politikáját össze szeretnék egyeztetni a tengelyhatalmak politikájával. „Az elemi óvatosság követelte, hogy a szerződő országok képviselői megemléskék a két tengelyhatalmat, s ezzel lecsillapítsák a mindig bizalmatlan Németország gyanakvását, egyrészmind tisztelegjenek a két ország számára kedvező olasz politika előtt.”⁹⁰⁾

A magyar területi követeléseket nem vetették fel Belgrádban. Azt is kihagyták a szövegből, hogy Magyarország elismeri Jugoszlávia területi integritását. Ezt a kérdést ekkor nem kívánták jobban boncolgatni, és bíztak abban, hogy a későbbiekben majd eljön a megfelelő alkalom.

Csáky hazatérését követően azonban súlyos beteg lett. Utódja Bárdossy László lett, akinek perével kapcsolatos eseményekről számol be Ullein-Reviczky Antal a következő fejezetben. Teleki Bárdossyt választotta külügyminiszternek, aki minden tekintetben megfelelőnek ígérkezett. Olyan embernek látszott, aki tökéletesen alkalmazkodni fog hozzá. Sajnos tévedett. Bárdossy első találkozása Hitlerrel és Ribbentropal nem úgy alakult, ahogy

⁸⁹⁾ *Uo.*, 57.

⁹⁰⁾ *Uo.*, 72., A délkelet-európai országokkal való kapcsolat alakulását mutatja be Kis Aladár idézett könyvének kilencedik fejezetében. Vö. Kis, *i.m.*, 173-198.

azt várták. Egy előre megírt beszédet kellett volna elmondania, amelyre nem volt felkészülve. „*Talán nem is kell mondanom, hogy micsoda kínokat állt ki Bárdossy, amikor német kollegája felállt, és szájából csak úgy záporoztak a 'szövetségesek.'* Úgy nézett ránk, mint akét keresztre feszítenek. Amikor vendéglátónk befejezte, remegő kézzel előhústa zsebéből a szöveget, és olvasni kezdett.”⁹¹ A Hitlerrel való megbeszélés alatt a jelenlévő Ullein felment a német sajtófőnökhöz, Otto Dietrichhez. „*Ez utóbbi nem volt természetűl fogva gonosz ember, és nem is akart rosszat nekem – legalábbis akkor meg nem! -, noha szüntelenül panaszkodott a magyar sajtóra.*”⁹²

Az emlékiratokból arra is választ kaphatunk, hogy Magyarország hogyan vált a Reich szövetségésévé. Pontosan leírja a szerző, hogy az országnak milyen szerepe volt Jugoszlávia megtámadásánál. Ebben az ügyben a döntés következményei kellemetlen hatással voltak az országra. Először meg akarták tagadni a német csapatok átengedését a nemrégiben megkötött magyar-jugoszláv barátsági szerződés alapján. Végülis teljesítették Hitler kérését. Még mindig ez a megoldás tűnt a legmegfelelőbbnek ahhoz, hogy mentsék az országot. Bárdossy kezdettől ellene volt a magyar-jugoszláv barátsági szerződésnek. A vezérkar a kormány háta mögött beleegyezett az átvonulásba, amely Teleki nagy elégedetlenségét váltotta ki. Ezt követően táviratot kaptak Londonból, amelyben a brit kormány mélységes csalódottságát fejezte ki. Valószínű, hogy ez okozta Teleki halálát is. „*Még azon az éjszakán, magára maradvá miniszterelnöki lakosztályában, föbe lötte magát.*”⁹³ Halála hatalmas zavart keltett a politikában. „*A Sándor-palotában eldőrdült revolverlövés visszhangot vert az egész országban, és rémülettel töltött el minden értelmesen gondolkodó honpolgárt.*”⁹⁴ Anglia megszakította Magyarországgal a diplomáciai kapcsolatokat. A bajt még tovább tetőzte, hogy Teleki utódja pont Bárdossy lett. Sajtófőnökként kijelentette, hogy az ország nem kívánja megszakítani a kapcsolatokat Oroszországgal, amely igen nagy bonyodalmat keltett. Ullein ekkor még úgy gondolta, hogy a diplomáciai kapcsolatok megszakítása lesz az egyetlen engedmény, amelyet Bárdossy tesz a Reich felé. Azonban ez nem így történt. Először nem támogatták az oroszok elleni offenzívát, azonban pár hónap múlva már háborúban állt a két ország. Ezt követően az

⁹¹ *Uo.*, 77., A müncheni találkozóhoz szolgál adatokkal ZSIGMOND László, *i.m.*, 275-277.

⁹² *Uo.*, 78.; Bárdossy Lászlóról vö. PRITZ Pál, *i.m.*, 107-124.

⁹³ *Uo.*, 86.

⁹⁴ *Uo.*, 87.

események felgyorsultak, hiszen hadiállapotba került az ország Angliával és az Amerikai Egyesült Államokkal is.

Bárdossy életműve Horthy Miklós fiának, Horthy Isvának kormányzóhelyettesé váló választása volt. Azt remélte, hogy pozícióját így teljes mértékben megerősítheti. Azonban az örökösödési jogát nem támogatta, amelynek következtében a „*kormányzó, aki jelentékeny szolgálata ellenére sem igen kedvelte már őt, megvált tőle.*”⁹⁵ Ezt követően magánemberként folytatta céljai elérését. Többször is tartott beszédet, amelyben a háborút éltette. Azt, hogy Ullein-Reviczky Antal hogyan vélekedett róla, jól tükrözi a következő pár mondata: „*Íme, Bárdossy László képviselő, a háború főpapja és orákuluma, szent szolgálata közben, ugyanazé a háborúé, amehet kormányfőnként oly síhósan elítélt a minisztertanács ülésén! Íme, amit a véraldozat dicsőíti, amehet a teljes magyar haderőnek és az egész nemzetnek meg kell hoznia a német ügyért, holott miniszterelnökként még a hadsereg egybarmadának a frontra küldését is túlzásnak tartotta. Micsoda szellemi eltévelyedés, micsoda hanyatlás!*”⁹⁶

Nagyon érdekes és forrásokban gazdag része a könyvnek a negyedik fejezet, amelyben betekintést kaphatunk a szerző svédországi küldetésébe. Ez szinte menekülés volt Ullein számára egy semleges országba. Ezt követően történt meg a mások által is sokat idézett hitleri elmarasztalás, miszerint Ullein a magyar kormány rossz szelleme.⁹⁷ Ekkor látott hozzá a nyugati kapcsolatok felvételének és kiépítésének. Frey Andrást bízta meg, hogy legyen összekötőkapocs az angol, illetve az amerikai szövetségesek között. A magyar és a nyugati csapatok közötti kapcsolatfelvételt és egy esetleges németek elleni akciót is kilátásba helyeztek. A terv pontos kidolgozására Isztambulban került volna sor, de sajnos a magyarok nem küldtek ki tiszteket, mert az túl veszélyesnek mutatkozott. Ezt követően Veress László⁹⁸ „*nem kevesebbet ajánlott fel nekik, mint Magyarország feltétel nélküli kapitulációját!*”

Ullein kapta meg azt a lehetőséget, hogy tárgyalásokat folytasson a szövetséges hatalmakkal. Nagyon elismerően nyilatkozik a svédek segítőkézségéről és udvariasságáról.

⁹⁵ *Uo.*, 122.

⁹⁶ *Uo.*, 125.

⁹⁷ *Uo.*, 159.

⁹⁸ ULLEIN-REVICZKY Antal fiatal tisztviselője, akinek feladta volt, hogy a rádió-adó készüléket beszerezze, amellyel kapcsolatot tudnak létesíteni. *Uo.*, 166.

A német megszállást követően Sztójay lett a kormányfő. Erre reagálásul a következőket mondta: „*Ez az úgynevezett kormány törvénytelen. Alkotmányos országban, mint Magyarország, a törvényes kormány és új kormány alakításának nem az a módja, hogy egy idegen hatalom az ejtőernyőseivel megszállja az országot és a maga kreatúráit ülteti kormányként a nyakára.*”⁹⁹ A svéd napilapok is főcímként hozták le Ullein-Reviczky Antal nyilatkozatát. Ezt követően kérte a svéd külügyminisztertől (Christian Günthertől), hogy ne ismerje el az új kormányt, és továbbra is őt tekintse Magyarország hivatalos képviselőjének.¹⁰⁰ Kapcsolata a svéd kormánnyal igen jól alakult. Meghívták előkelő vacsorákra, és bemutatták a szövetséges nagyhatalmak képviselőinek is. Afeletti örömét fogalmazza meg, „*hogy disszidensként immár más társaságba járhatok, hisz mi sem volt kínosabb számomra hivatalos működésem alatt, mint hogy engem is a tengely táborába soroltak, amelyhez igazán semmi közöm nem volt.*”¹⁰¹

Ezt követően interjúkat adott a svéd, angol és amerikai lapoknak. Gyászmisét mondattott a magyar áldozatokért, akik a német agresszió áldozatai voltak.¹⁰² A következőket mondja magáról: „*Ennél jobban nem is ingerelhettem volna magam ellen a náciakat, egyébként se mulasztották el, hogy amikor csak tehetik belém ne szúrjanak. Mivel máshogy nem tudtak elérni, a sajtójukban szórták rám átkaikat, szokott rámenőségükkel, amely - a becsületes dolgokat kivéve - mindenben jellemezte őket.*”¹⁰³

Bemutatja azokat a legfontosabb iratokat is, melyek alátámasztják az elmondottakat. A szemelvényekből jól kitűnik, hogy hogyan is vélekedett róla a náci sajtó.

A háborút követően részt kívánt venni a haza talpra állításában. A fennálló politikai viszonyok közepette úgy gondolta, hogy most már a diplomáciai szolgálatban van a helye. A stockholmi állás nemcsak maga, hanem családja számára is biztonságot jelentett a német üldözéssel szemben. Természetesen ez egy küldetés is volt, hogy kiálljon a magyar nemzetért, és szembeszegüljön a náci hatalommal. Egyik beszámolójában a következőket írta: „*Főlétséges is hangsúlyoznom, hogy itt vagy másutt vagy bármilyen beosztásban, mindig hazánk*

⁹⁹ *Uo.*, 179.

¹⁰⁰ Hasonlóképpen járt el a helsinki, a berni, a madridi, a lisszaboni, a vatikáni magyar követ is. Köztük a kapcsolat fenntartására létrehozták a disszidens követek bizottságát. *Uo.*, 182.

¹⁰¹ *Uo.*, 184.

¹⁰² Még a zászlón is változtatott: a középső fehér sáv két szélére egy-egy angyalt vart, akik kezükben a magyar koronát tartották és a Pro Libertate szavakat hímmezte. *Uo.*, 185.

¹⁰³ *Uo.*, 185.

újjaépítésén, a demokrácia győzelméért akarok dolgozni, amennyire csekély erőmből telik."¹⁰⁴

Miután Magyarországon mindent elveszített 1945 júliusában elhagyta Svédországot és a Boszporusz partjára utazott. Mintegy összegzésként azt mondja, hogy a nagyhatalmaknak olyan politikát kell folytatniuk, hogy ne sértsék meg az emberek alapvető jogait. „Amilyen kevésbé bírom a kormányok bölcsességében, oly szilárdan hiszem, hogy a Szellem végül diadalmaskodik az anyagon, a Szabadság a rabszolgaságon, a Szeretet a gyűlöleten!”¹⁰⁵

III. MŰVEI¹

A nemzetközi jog kodifikálásának kísérlete, Debreceni Szemle, 1928.

La nature juridique des clauses territoriales du Traite de Trianon, Paris, 1929

Az emberi jogok térfoglalása a modern jogrendszerekben, Debreceni Szemle, 1931.

La génie latin en Hongrie, Budapest, 1942.

Az olasz-magyar barátság századokon át, Hitel, 1942, 5. sz.

A trianoni szerződés területi rendelkezéseinek jogi természet, Pécs, 1943.

Guerre allemande, paix russe. La drame hongrois, Neuchatel, 1947.

Német háború-orosz béke, Budapest, 1993.

¹⁰⁴ *Uo.*, 202.

¹⁰⁵ *Uo.*, 209.

¹ Ehelyütt csupán jelentősebb műveit soroljuk fel.